

ZAHARLI SUTEMIZUVCHI-LORIS HAQIDA FAKTLAR

Elamanova Maftuna Vahobjon qizi

Samarqand davlat tibbiyot universiteti talabasi

Toxirova Farida Olimjanovna

Samarqand davlat tibbiyot universiteti assistenti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10316447>

Anotatsiya. Ushbu maqolada tabiatimizdagi zaharli jonivorlar, ularning yer yuzidagi turlar soni, birlamchi va ikkilamchi zaharli hayvonlar zahri haqida keltirib o'tilgan. Yer yuzidagi yagona zaharli sutemizuvchi-lorisning zahar xususiyati, uning tirik organizmlarga tasiri tavsiflangan.

Kalit so'zlar: zahar, loris, organizm, modda, to'qima, sutemizuvchi, tur, hayvon.

FACTS ABOUT THE POISONOUS MAMMAL - LORIS

Abstract. This article talks about poisonous animals in our nature, their number of species on earth, primary and secondary poisonous animal poisons. The poisonous properties of the loris, the only poisonous mammal on earth, and its effect on living organisms are described.

Key words: poison, loris, organism, substance, tissue, mammal, species, animal.

ФАКТЫ О ЯДОВИТОМ МЛЕКОПИТАЮЩЕМ — ЛОРИ.

Аннотация. В данной статье говорится о ядовитых животных в нашей природе, их количестве видов на земле, первичных и вторичных ядовитых животных ядах. Описаны ядовитые свойства лори — единственного ядовитого млекопитающего на Земле, и его влияние на живые организмы.

Ключевые слова: яд, лори, организм, вещество, ткань, млекопитающее, вид, животное.

Ona zaminimiz hayvonot dunyosiga juda boy, ularning turlari xilma xil va rangbarang bo'lib, ba'zi turlari esa hatto hayotimiz uchun xavfli hisoblanadi. Bularga zaharli hayvonlar misol bo'ladi. Ular zaharli moddalar hosil qiladigan maxsus bezlarga ega, ba'zi turlari esa zaharli hayvon bo'lgani bilan zahar ishlab chiqaradigan zaharli bezlari bo'lmaydi. Ularning ayrim organlari, to'qima suyuqligi seroz pardalar va qoni zaharlidir. Bunday hayvonlar iste'mol qilinganda yoki bilmay yutib yuborilganda, zaharlanish kabi salbiy holatlarga olib keladi.

Odatda, zaharli hayvonlar ikkita katta guruhga ajratiladi.

1. Birlamchi zaharli hayvonlar yoki faol zaharli hayvonlar ;
2. Ikkilamchi zaharli hayvonlar yoki nofaol zaharli hayvonlar.

Faol zaharli hayvonlarga maxsus zaharli bezlari yoki hujayralari bo'lgan hayvonlar kirib, ular zaharli modda- taksin ishlab chiqaradi va boshqa organizmga toksinlarini kiritish uchun maxsus jarohatlaydigan apparatiga ega bo'ladi. Odatda, bunday zaharli hayvonlar zaharlaridan hujum qilish uchun foydalanadi.

Nofaol zaharlilarga ayrim a'zolarida yoki to'qimalarida metabolizmning toksik mahsulotlari to'planadigan hayvonlar kiradi. Bunday guruhga mansub hayvonlar iste'mol qilinganda zaharlanish ro'y beradi.

Yana shunday hayvon turlari mavjudki, ular zaharli bezlari bo'lgani bilan jarohatlaydigan aparatiga ega emas. Bunday zaharli hayvonlar oraliq holatni egallaydi. Ularga misol sifatida ayrim

sudralib yuruvchilarni olishimiz mumkin. Ushbu guruhga kiruvchilar, zaharli moddasidan himoya sifatida foydalanadi.

Hayvonot olamining evolyutsiyasi natijasida hayvonlarning zaharlilik hususiyati, ayniqsa, zaharli moddalarning kimyoviy tuzilishi ko'plab o'zgarishlarga uchradi. Agar dastlabki zaharli moddalar, metabolitlar struktura jihatidan juda soda tuzulgan bo'lsa, keyingi davrlarda paydo bo'lgan zaharlar murakkab tuzulishga ega bo'la boshladi. Oxir oqibat shunday zaharli moddalar hosil bo'la boshladiki, hatto zaharning tuzilishi shaxsiy organizm oqsillari uchun "begona" bo'lib qoldi. Shu sababli zahar tushgan joydagi to'qimalar, hujayralar, a'zolar shikastlandi, jarohatlandi. Zahar organizmning oqsil tuzilishidan qanchalik farq qilsa, zaharlanish darajasi shunchalik yuqori bo'lishi ma'lum bo'ldi.

Zahar bu ma'lum bir miqdorda, hattoki juda kam miqdorda bo'lsa ham organizmning hayotiy faoliyati buzilishiga, zaharlanishga, kasalliklarga, patologik holatlarning kelib chiqishiga va o'limga ham olib kelishi mumkin bo'lgan moddadir.

Hozirgi vaqtga kelib, fanga hayvonot olamining turli tiplariga kiruvchi, zaharli hayvonlarning 5000 dan ortiq turlari ma'lum:

- ❖ Soda hayvonlar-20;
- ❖ Kovakichlilar- 100 ga yaqin;
- ❖ Chuvalchanglar- 72 ga yaqin;
- ❖ Bo'g'imoyoqlilar- 4000 ga yaqin;
- ❖ Molyuskalar- 90 ga yaqin;
- ❖ Ignaterililar- 25 ga yaqin;
- ❖ Baliqlar- 500 ga yaqin ;
- ❖ Amfibiyalar- 40 ga yaqin;
- ❖ Reptiliyalalar- 100 ga yaqin tur.

Shu bilan birga yer yuzida sutemizuvchilar sinfiga mansub bo'lgan zaharli hayvonlarning hayvonlarning faqat bir necha turlarigina aniqlangan. Bularga: o'rdakburun, yexidna, yeqazir, yoriqtishlilar va pirimatlar turkumiga kiruvchi faqat bitta yagonq tur "loris" deb nomlanadigan tur zaharli hayvon bo'lib hisoblanadi.

Sekin lorislar, dunyodagi yagona zaharli primatlar. Yashash uchun kurashda zahardan foydalanadilar. Tadqiqotchilar ushbu turning turlaridan biri bo'lgan, Yavan lorisining xatti-harakatlarini o'rganib chiqqanda zaharli chaqishlarni kuzatishdi. Loris asosan o'zini yirtqichlardan himoya qilish va parazitlarga qarshi kurashish uchun zahardan foydalnadi.

Sekin lorislar (Nycticebus) kichik, lekin hatto katta yirtqichlarga qarshi kurasha oladi. Ular dunyodagi yagona zaharli primatlardir. Sekin lorislarning tuprigi va old oyoqlaridagi sekretiya bezlaridan ajraladigan suyuqlik tarkibi zaharlidir. Yuqori samaradorlik uchun hayvonlar ikkala suyuqlikni ham bir-biri bilan aralashtiradi.

Zahar hayvon tirsagini yalaganda, brakiyal bezning suyuqligi tupurik bilan aralashtirganda hosil bo'ladi. Shuning uchun qo'rquv va xavf hissi paydo bo'lganda, loris tirsaklarini yuqoriga ko'taradi. Uning chaqishi zaharli bo'ladi (odamlarda anafilaktik shok va hatto o'limga olib kelishi mumkin). Tishlarning maxsus tuzilishi zaharni belgilangan joyga etkazishga yordam beradi: lorisning oldingi tishlari tekislanadi va igna o'tkir taroqqa aylanadi. Loris zahari ko'p komponentli bo'lib, uning tarkibi turlarga xos bo'lib, asosan zaharli o'simliklardan iborat bo'lgan ratsionga

bog'liq. Sekin lorislar oziqlanadigan ba'zi daraxtlarning sharbati odamlar uchun zaharli hisoblanadi va lorlar ko'plab toksinlarga qarshi immunitetga ega. Oziq-ovqat orqali zaharli moddalar hayvon zahariga kiritilishi mumkin, bu esa zarar o'rniga foyda keltiradi. Loris zaharining asosiy komponenti sekretoglobinlar oilasiga mansub oqsil (q. Sekretoglobin) bo'lib, u faqat sutemizuvchilarga ma'lum bo'lib, ular tomonidan ajratilgan ko'plab moddalarning asosiy tarkibiy qismi hisoblanadi.

Loris zahari oqsili mushuklar hududini belgilash uchun ishlatadigan mushuk sekretoglobin Fel d 1 ga juda o'xshaydi. Xuddi shu protein odamlarda mushuk allergiyasining asosiy sababidir. Sekretoglobinlarning tuzilishi ularni turli molekulalar bilan bog'lash imkonini beradi - bu hiddi belgining tarkibiy qismi yoki zahar. Lorisda zahar paydo bo'lishining sababi aniq bo'lmasa-da, hayvon undan juda ko'p foyda oladi. Lori uning boshiga zahar surtishi mumkin va uning hiddi turmush o'rtog'ini jalb qilishga, yirtqichlarni qo'rqitishga va parazitlarni o'ldirishga yordam beradi - masalan, yomg'irli mavsumda ko'p bo'lgan zuluk. Ehtimol, zahar ichki o'zaro to'qnashuvlarda va urg'ochi uchun janglarda qo'llaniladi va raqib uchun zaharli tishlash halokatli bo'lishi mumkin. Shuningdek, zaharni oziq-ovqat olish uchun ishlatish mumkin deb taxmin qilinadi, ammo hozircha kuzatuvlar buni tasdiqlamadi.

REFERENCES

1. Вохидов А. М. и др. Разработка Графическим Пользовательским Интерфейсом- Программ В Пакете Tkinter С Исползованием Современных Педагогических Технологий В Области Медицины //Miasto Przyszłości. – 2022. – Т. 30. – С. 181-184.
2. Voxidov A. M. et al. TIBBIY-BIOLOGIK TADQIQOTLARDA STATISTIK TAHLIL JARAYONLARI //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 3. – С. 287-293.
3. Abdusamatovich K. S., Olimjonovna T. F. Application of web applications in medicine //Eurasian Research Bulletin. – 2022. – Т. 14. – С. 46-50.
4. Berdiyevna, A. S., & Olimjonovna, T. F. (2022). INNOVATIVE APPROACHES IN THE EDUCATION SYSTEM TO INCREASE YOUTH PARTICIPATION. Web of Scientist: International Scientific Research Journal, 3(3), 674-677.
5. Toxirova, F. O., Malikov, M. R., Abdullayeva, S. B., Ne'matov, N. I., & Rustamov, A. A. (2021). Reflective Approach In Organization Of Pedagogical Processes. European Journal of Molecular & Clinical Medicine, 7(03), 2020.
6. Olimjonovna, T. F. (2023). SOCIO-HISTORICAL FOUNDATIONS OF FORMATION OF INTEREST IN THE PROFESSION AND DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL THINKING THROUGH PEDAGOGICAL COMMUNICATION.
7. T. F. Pedagogical Communication and its Role and Significance in Developing the Professional Thinking of Students //Eurasian Scientific Herald. – 2023. – Т. 16. – С. 82-86.